

Savremene teorije shizofrenije

Savremeni pristupi psihozama

- (Neo)Krepelinski pristup psihozama
  - Postoji kvalitativna razlika između psihotičnosti i normalnosti
  - Postoji određen broj vrsta psihoza
  - Psihozu je najbolje smatrati biološkom bolešću
- Na simptome (tegobe) orjentisan pristup
  - Nema oštre granice između normalnog i neurotičnog nasuprot psihotičnom
  - Dijagnoza se odbacuje, interesovanje je za simptome i sindrome
  - Simptomi se tretiraju kao dimenzionalni fenomeni
  - Psihoze su biopsihosocijalno uslovljene

DSM-5: Kriterijumi za shizofreniju:

A Definišu ih 2 ili više od sledećeg, prisutnih značajan deo vremena tokom jednog meseca. Od dva prisutna simptoma, bar jedan mora biti pod 1, 2 ili 3.

1. Sumanutosti
2. Halucinacije
3. Dezorganizovano mišljenje (govor)
4. Dezorganizovano ili abnormalno motorno ponašanje
5. Negativni simptomi

Domain	0	1	2	3	4	Score
I. Hallucinations	☐ Not present	☐ Equivocal (severity or duration not sufficient to be considered psychosis)	☐ Present, but mild (little pressure to act upon voices, not very bothered by voices)	☐ Present and moderate (some pressure to respond to voices, or is somewhat bothered by voices)	☐ Present and severe (severe pressure to respond to voices, or is very bothered by voices)	
II. Delusions	☐ Not present	☐ Equivocal (severity or duration not sufficient to be considered psychosis)	☐ Present, but mild (little pressure to act upon delusional beliefs, not very bothered by beliefs)	☐ Present and moderate (some pressure to act upon beliefs, or is somewhat bothered by beliefs)	☐ Present and severe (severe pressure to act upon beliefs, or is very bothered by beliefs)	
III. Disorganized speech	☐ Not present	☐ Equivocal (severity or duration not sufficient to be considered disorganization)	☐ Present, but mild (some difficulty following speech)	☐ Present and moderate (speech often difficult to follow)	☐ Present and severe (speech almost impossible to follow)	

Savremena
shvatanja i
istraživanja
sumanutosti

Šta su sumanute ideje?

▶ Jaspers – osnovne odlike prave sumanutosti

- ▶ Uverenost
- ▶ Nekoregibilnost
- ▶ Nemoguć ili pogrešan sadržaj

Normalne ideje (ponekad)
Precenjene ideje
Sumanutim slične ideje

- ▶ *Nije razumljiva (drugima) na osnovu kulturnog i edukativnog miljea*
- ▶ *Neposredno je nastala (nije izvedena iz iskustva) – ona je pogrešno značenje pridato ispravnom perceptu*

Prave
sumanute ideje

DSM-5

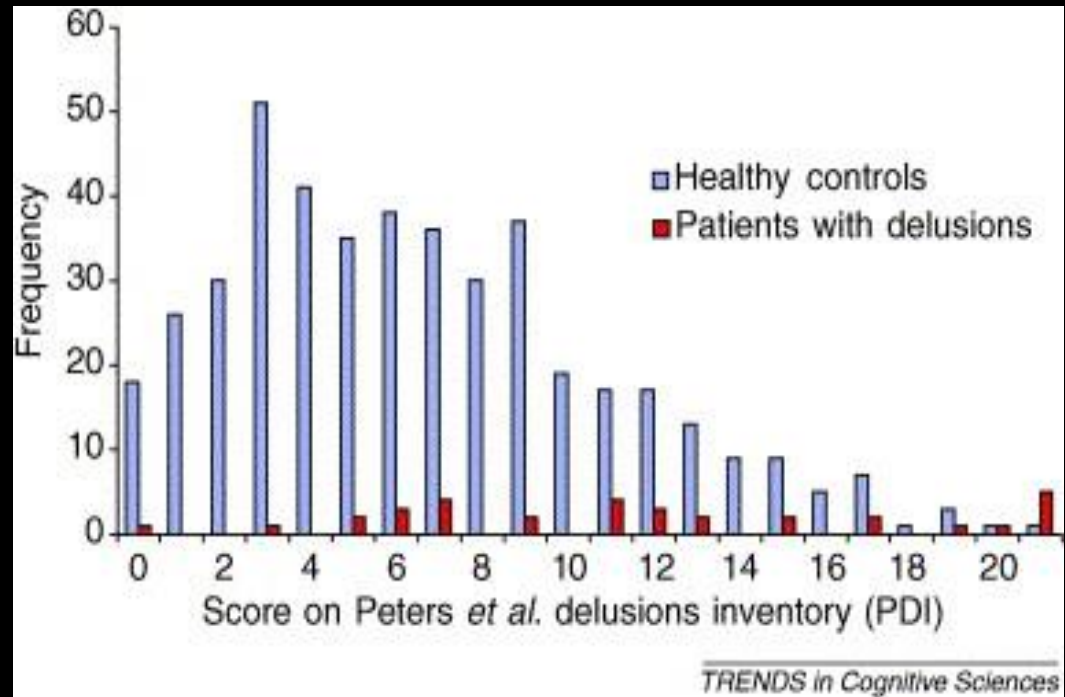
- ▶ Sumanutosti su čvrsta uverenja nepodložna promeni u svetlu suprotnih dokaza.
- ▶ Smatramo ih bizarnim ako su očigledno nemoguće i nerazumljive ljudima iz iste kulture i ne slede iz običnog svakodnevnog iskustva
- ▶ Razliku između sumanutosti i čvrstog ubeđenja je nekad teško napraviti i ona zavisi delom od stepena uverenosti sa kojom se neko drži uverenja, uprkos očiglednih ili razumnih dokaza u vezi njihove istinitosti.

Savremeni trendovi u objašnjavanju sumanutih ideja

1. kontinuum između sumanutih ideja i uverenja normalnih osoba.

Mnogi ljudi ispoljavaju sumanute ideje (12% prema van Os et al., 2000)

Upitničkim istraživanjima
dobijena potvrda za
kontinuum
(Freeman et al., 2005)

Kako izgleda kontinuum paranoidnih ideja

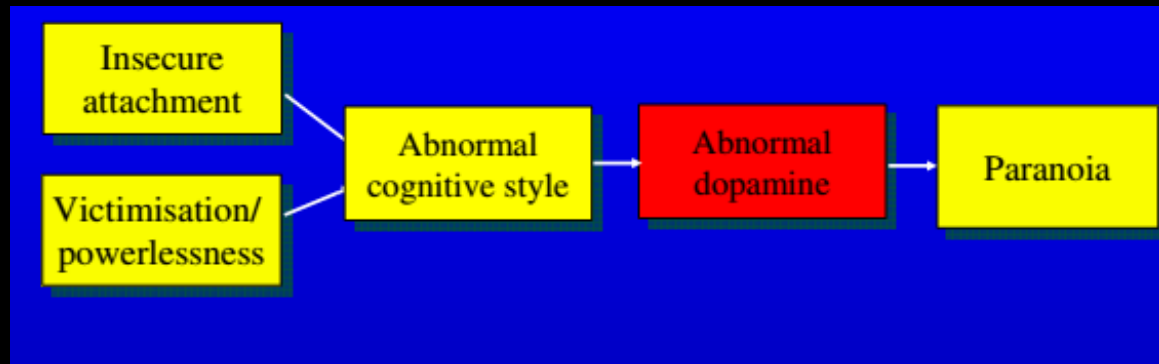
Savremeni trendovi u objašnjavanju sumanutih ideja

2. Sadržaj sumanutosti nije bez veze sa pacijentovim svakodnevnim životom.

Veza sa traumom, viktimizacijom, diskriminacijom, imigracijom

Ranim traumama, obrascima vezanosti, separacijom

3. Psihološka objašnjenja sumanutosti nisu u koliziji sa biološkim, već se nadopunjuju

Psihološka objašnjenja sumanutih ideja

- Sumanutosti su posledica (normalne) obrade nenormalnih iskustava (unutrašnjih ili spoljašnjih) = osnovni **defekt je u pažnji i percepciji**
- Sumanutosti su poremećaji u kognitivnoj obradi informacija = osnovni **defekt je u višim kognitivnim procesima – zaključivanje je oštećeno**
- Sumanutosti su poremećaji u motivaciji, a kognitivni procesi su poremećeni u službi te motivacije = osnovni **defekt je u konativnim funkcijama**

Maher, 1974, 1988, 2005.

- Sumanutosti su racionalna obrada anomaličnih senzornih iskustava
- Viši kognitivni procesi sumanutih, ne razlikuju se (nužno) od onih kod normalnih (ili bar nisu više iskrivljeni nego oni kod normalnih)
↑
- Sumanutosti su teorije koje se javljaju kada se dese **nepredvidivi** događaji ili se ne javljaju predvidivi. Opažanje i očekivanje se ne poklapaju.
- **Doživljaj istaknutosti, važnosti čudne percepcije**
- Bilo koje objašnjenje u tom slučaju je bolje od nikakvog jer redukuje tenziju koja nastaje u stanju neizvesnosti.

Maherova teorija:

Senzorna iskustva koja se interpretiraju pomoću ideja koje ljudi prepoznaju kao sumanute mogu biti npr.

- povišen dopamin → preplavljenost, zbrkanost opažaja zbog kognitivne disregulacije
- halucinacije
  - iskustvo koje potiče od neprepoznatog senzornog defekta (npr. početna gluvoća)
  - depersonalizacija
  - uzbuđenje

} Npr. nakon stresa

- istinsko svedočenje malo verovatnom događaja
- trivijalne koinkidencije (uloga pažnje)

Perceptivne aberacije sch pacijenata

Preplavljenost, zbrkanost opažaja zbog kognitivne disregulacije

- ▶ „Stvari su glasnije nego što je normalno, boje su intenzivnije: TV je glasniji; ljudi glasnije pričaju“
- ▶ „Ponekad mi se čini kao da sve ulazi u mene, kao da mi je mozak radar za celukpan kosmos“
- ▶ „Stvari sa ivice vidnog polja mi privlače pažnju. Osećam se kao da vidim sve odjednom“

Kognitivni model anticipacije pretnje Frimena i saradnika

- Sumanutosti su pokušaji davanja smisla događajima
- Uverenja o pretnji, se javljaju kao posledica traganja za smislom spoljašnjih ili unutrašnjih neobičnih, anomalinih ili emocionalno značajnih iskustava.

(Freeman, Garety, Kuipers, Fowler i
Bebbington, 2002)

DANIEL FREEMAN · RICHARD BENTALL · PHILIPPA GARETY

**PERSECUTORY
DELUSIONS**
assessment, theory, and treatment

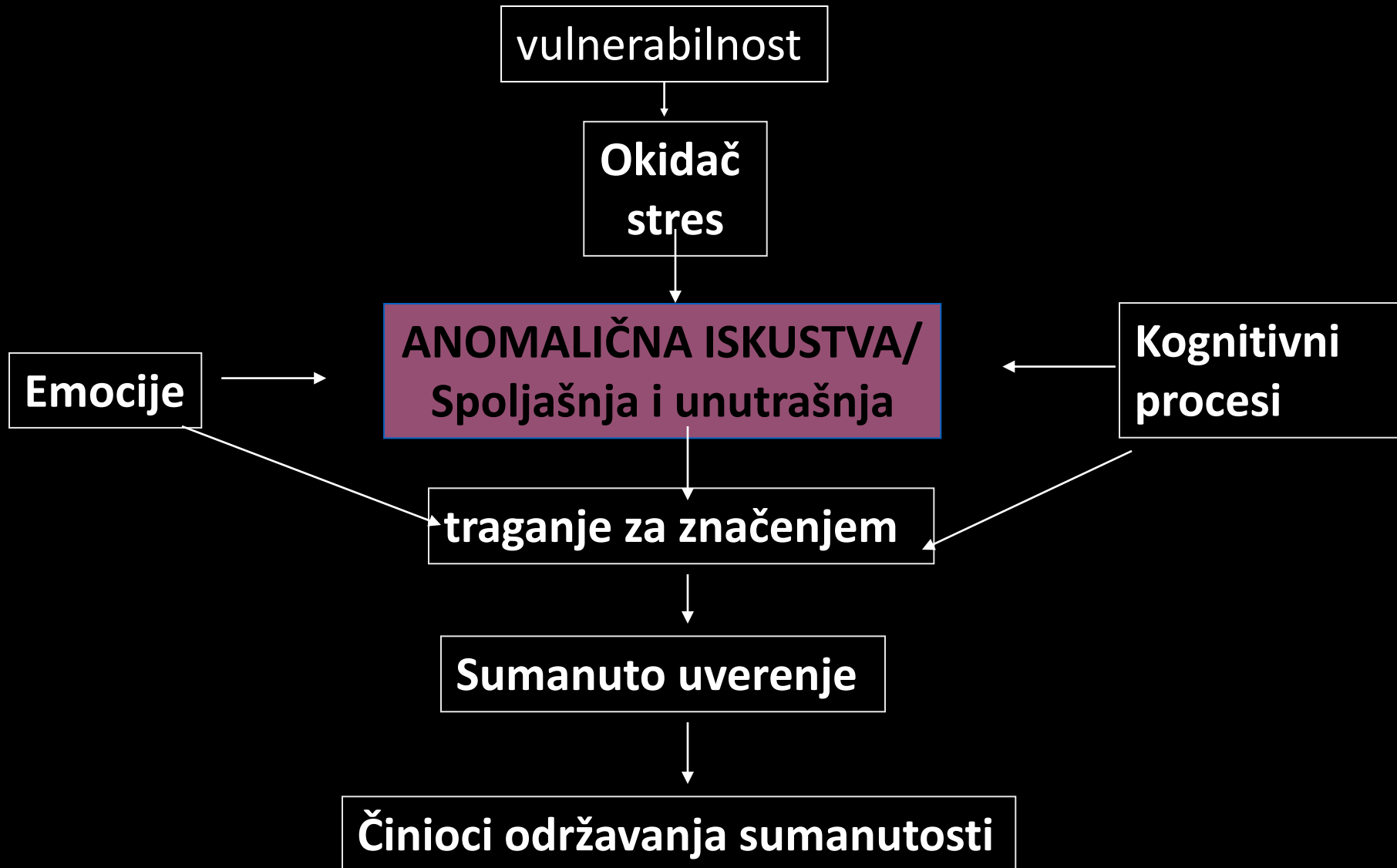

Freeman et al. 2002

- Stres (biološki, psihološki ili socijalni) izaziva **izmenjeno doživljavanje realnosti** pri čemu intenzivne emocije, poremećaj sna, dugotrajna anksioznost i depresivnost kao i biološka predispozicija mogu biti od značajnog dodatnog uticaja.
- Ovo stanje izaziva konfuziju unutrašnjeg i spoljašnjeg koja rezultuje neobičnim iskustvima (perceptivne anomalije npr.) koje osoba pokušava sebi da objasni.
- Pri tome kognitivne pristrasnosti kao i preovladavajuće emocije utiču na sadržaj objašnjenja

Freeman et al., 2002

Freeman et al., 2002:

- **Okidači:** stres, veliki životni događaji, trauma, droge, poremećaji sna
- **Izmenjeno doživljavanje realnosti:**
  - Unutrašnje: uzbuđenje, anomalna iskustva, kognitivna disfunkcija
  - Spoljašnje: neočekivani, negativni socijalno važni ili nejasni događaji
- Ovo stanje zahteva **traganje za objašnjenjem** – koje rezultuje sumanutošću
- **Emocije:** depresivnost, anksioznost, bes...
- **Rezonovanje:** brzopleto zaključivanje, potreba za zaokruženošću, spoljašnje atribuiranje, konfirmativna pristrasnost, neuspeh u razmatranju alternativa

Freeman et al., 2002

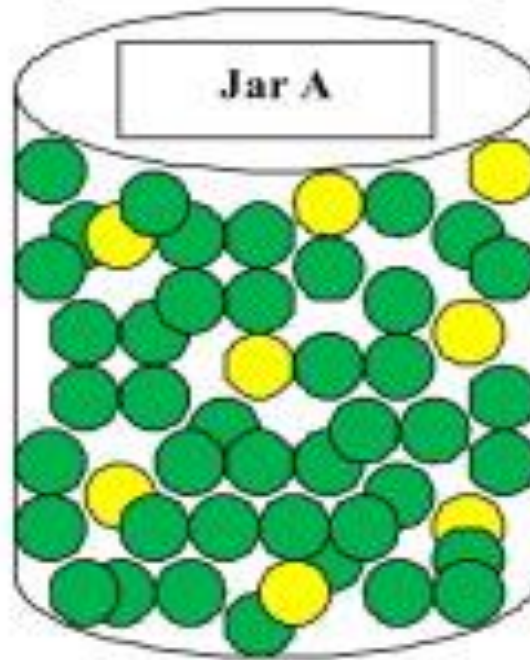
- Emocije mogu doprinosti sadržaju sumanutosti:
  - depresivnost – ideje krivice, gubitka, bezvrednosti
  - bes - persekucije
  - euforija - ideje veličine
  - anksioznost – predviđanje pretnje – negativne pristrasnosti - persekucije
  - nisko samopoštovanje, osećanje inferiornosti – doživljaj ranjivosti

Freeman et al., 2002

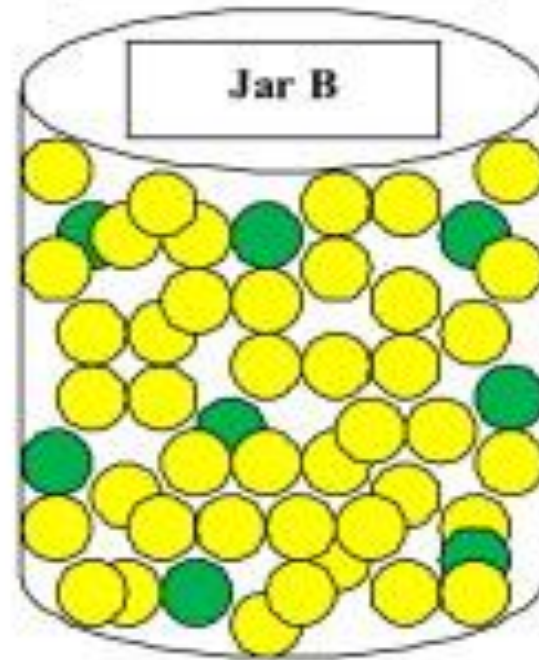
Kognitivni procesi – pristrasnosti i greške

- ▶ Skakanje na zaključak (“trčanje pred rudu”, prejudiciranje) – pristrasnost u prikupljanju podataka – sa manje informacija sigurniji zaključci
- ▶ Pristrasna pažnja – okrenuta ka sebi – pojačana samosvest – doživljaj sebe kao mete
- ▶ Eksternalizacija – okrivljavanje drugih za negativne događaje
- ▶ Nesposobnost za stvaranje alternativnih hipoteza
- ▶ Potreba za zatvaranjem – netolerancija neizvesnosti
- ▶ Pristrasno atribuiranje – personalne atribucije negativnih događaja
- ▶ Konfirmativna pristrasnost – selektivno korišćenje informacija u cilju potvrde sumanute ideje

85% green beads
15% yellow beads

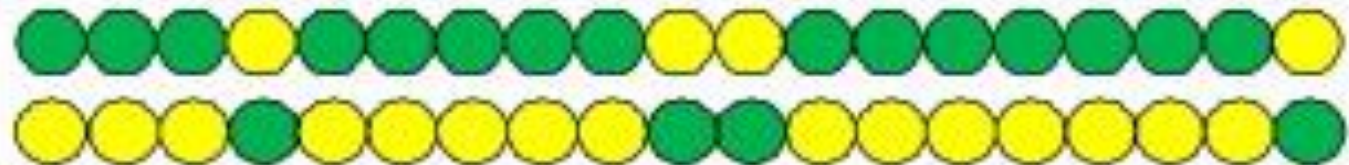
85% yellow beads
15% green beads

Part 1
(20 beads)

Part 2
(38 beads)

Freeman

Činioci održavanja

- Konfirmativna pristrasnost
- Sigurnosna ponašanja – npr. izbegavanje, koje onemogućava opovrgavajuće dokaze
- Ruminacija i briga – održavaju preokupiranost i distres
- Nefleksibilnost uverenja zbog slabosti u mentalizaciji (ToM) – nemogućnost distanciranja i evaluacije uverenja u svetlu novih podataka
- Poremećena interakcija sa sredinom zbog hostilnosti pacijenta

Evidencija za teorije sumanutosti kao normalne obrade nenormalnih iskustava

- negativna evidencija u vezi oštećenja viših kognitivnih funkcija kod osoba sa sumanutostima
- dokazi da je perceptivni poremećaj primaran i prethodi u razvoju sumanutosti, specifičnosti u pažnji (pristrasnosti, distraktibilnost, pojačana osetljivost) i ranim fazama obrade pristiglih informacija kod sch i sumanutih pacijenata (a ne viših kognitivnih funkcija)
- pojava „sumanutih“ fenomena kod normalnih subjekata u situacijama devijantnog senzornog iskustva („paranoja gluvih“)
- izveštaji pacijenata o njihovim iskustvima

Protivargumenti:

- Ne objašnjava se nekoregibilnost sumanutih
- Očekivanja ili hipoteze koje utiču na percepciju mogu imati osnova u anomalničnom procesu rezonovanja. Dakle, poremećeni viši procesi mogu imati za posledicu poremećenu percepciju.
- Postoje neki nalazi studija koji ukazuju na probleme u višim kognitivnim procesima kod sumanutih
- Disocijacija između nenormalnog iskustva i sumanutog objašnjenja – postoji čudno iskustvo ili neuropsihološka osnova za sumanutost, a ne javlja se sumanutost. Znači potreban je neki drugi faktor da objasni pojavu sumanutosti osim anomalničnog iskustva.

Sumanutosti kao rezultat poremećaja u
višim kognitivnim procesima

**Zaključivanje, odlučivanje, logičko rezonovanje,
metakognitivne veštine**

Sumanutosti kao posledica poremećaja mentalizacije (ToM)

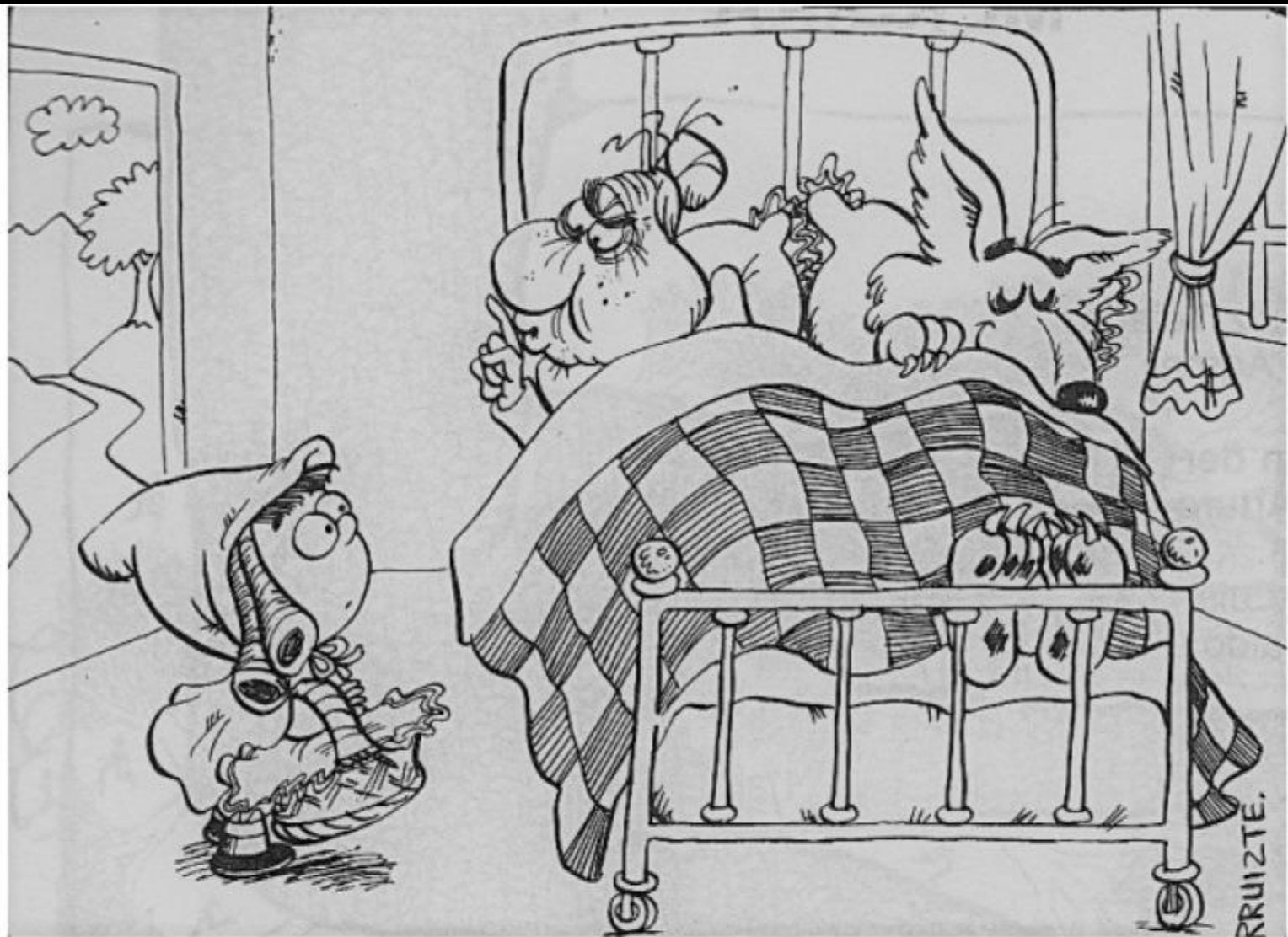
Frith, , 1979, 1992, 1994.

Pozitivni simptomi sch su posledica (trenutnog, biološki uslovljenog) deficita u sposobnosti mentalizacije ili sposobnosti da se misli o mislima.

- Fundamentalna nesposobnost da se svesno spoznaju sopstvene i tuđe reprezentacije – metareprezentacije sveta – rezultuju nenormalnim stanjima svesti o sebi ili psihotičnim ponašanjem.
- Nesposobnost da se snimaju **sopstvene želje i namere** - doživljaj da nas kontrolišu ili ideje o ubacivanju misli.
- Nesposobnost da se razumeju **tuđe namere i uverenja** - skrivanje postupaka - zavera - persekucije i ideje odnosa

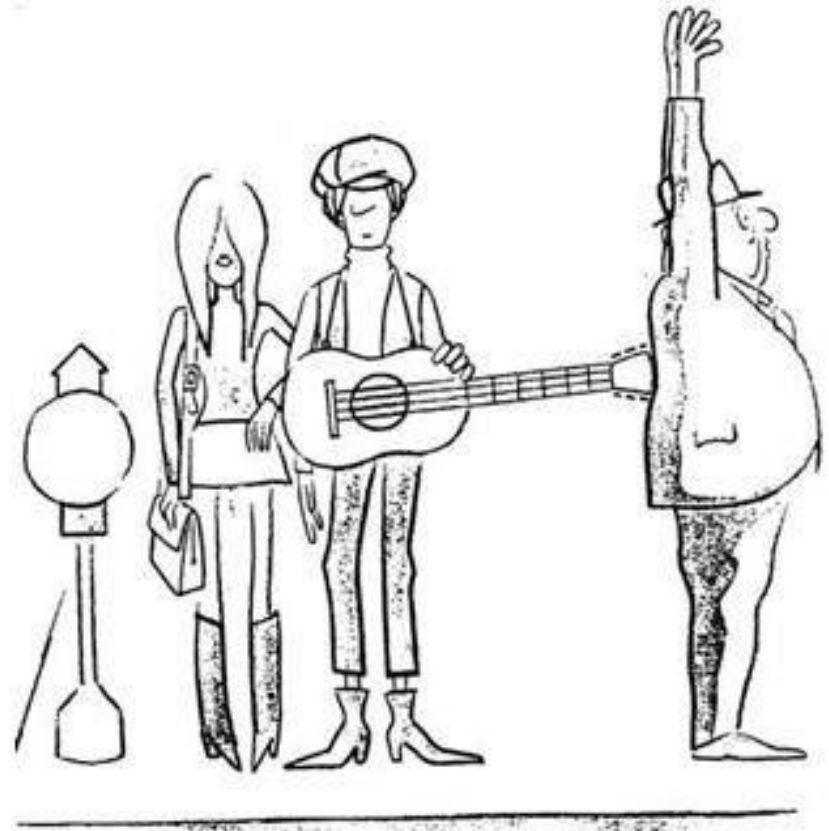
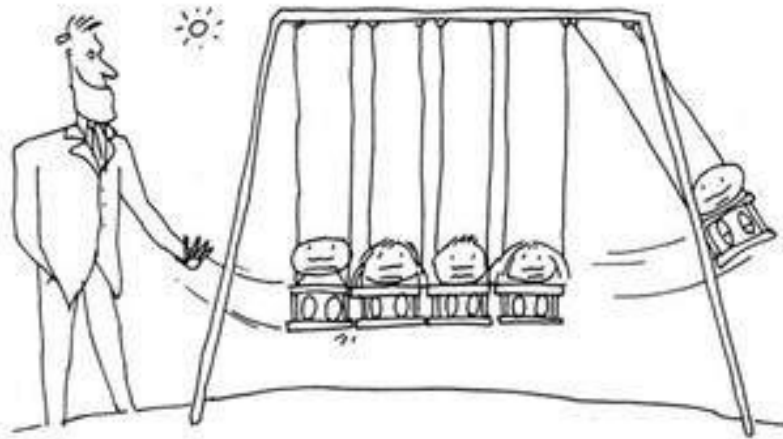
Evidencija

- Deficiti u mentalizaciji ustanovljeni ne samo kod akutno sumanutih pacijenata već i kod normalnih srodnika, shizotipalnih osoba i pacijenata u remisiji
- ToM deficit se javlja
  - kod zadataka pogrešnih uverenja prvog i drugog reda
  - u razumevanju humora
  - zauzimanju empatične perspektive

1. Which one of the following represents the meaning of the cartoon most?
- a) Grandma does not want the beautifully sleeping wolf to wake up
  - b) Grandma does not want the red riding hood to tell anyone that she was in bed with the wolf
  - c) Grandma wants the red riding hood to go away to protect herself from the wolf
  - d) Meaningless

Primeri zadatka razumevanja humora sa i bez TOM

Kontraargumenti

- Neuspeh na ToM zadacima sumanutih može se objasniti i njihovom **negativnom slikom sveta** (iskrivljenom kognitivnom šemom) i pristrasnošću pažnje u smislu povećane prijemčivosti za preteće stimuluse

Sumanutosti kao rezultat poremećaja u konativnoj sferi

Bentall, 1989 - 2019: sumanutosti kao odbrana od niskog samopoštovanja

- Paranoja se javlja kao odgovor na stimuluse koji predstavljaju pretnju self-konceptu, tako da persekutorna ideacija može da se smatra ekstremnim pokušajem odbrane od niskog samopoštovanja.
- Dakle Pa uključuje fundamentalni **poremećaj self-koncepta**.
- Personalizirajuće atribucije sprečavaju da misli u vezi niskog samopoštovanja dođu do svesti.
- Paranoici imaju latentnu negativnu self-šemu, sličnu depresivnim pacijentima. Kad se ova šema pokrene pretećim stimulusima, koji vode diskrepanci između self-reprezentacije (zbilje) i self-ideala, javljaju se eksterne (na druge upućujuće) atribucije.

Bental:

Poremećaji u atribuiranju

Specifičnosti atribuiranja sumanutih:

- Pojačana self-serving bias, suprotno depresivnim
- Češće su stabilne i globalne atribucije uopšte, slično depresivnim pacijentima
- Prave ekscesivno personalne atribucije - personalizirajuća pristrasnost
- Pokazuju veći stepen uverenosti u svoju procenu, sud.

Novija Verzija Bentalove teorije (2001) “Atribuciono samo-reprezentativna petlja”

Negativna self šema - raskorak između aktuelnog i idealnog selfa

Stres (pretnja samopoštovanju)

Spoljašnje personalne atribucije

Podizanje eksplicitnog samopoštovanja

Približavanje idealnog i aktuelnog selfa

Udaljavanje „aktuelnog selfa” od onog „kako ga drugi vide” – drugi postaju pretnja

Samo-
poštovanje
je nestabilno

Bentalov model paranoidnih ideja

Aktuelni
self

Idealni
Self

Kako nas drugi
vide

Šta se može zaključiti o psihološkim činiocima sumanutosti na osnovu savremenih teorija i empirije?

- Sumanutosti se u odnosu na normalne psihičke fenomene (uverenja) razlikuju **kvantitativno**
- Mehanizmi koji učestvuju u formiranju sumanutosti su isti kao i u formiranju normalnih uverenja, mada se **uloga bioloških** činilaca ne negira i ne umanjuje
- **Životni događaji i rana trauma** su značajni činioci patogeneze
- **Perceptivne anomalije, problemi pažnje i neobična iskustva** su često okidači koji povlače sumanuto obrazloženje tog iskustva
- **Viši kognitivni procesi** su bitni, ali ne u smislu oštećene sposobnosti zaključivanja već pre u vidu pristrasnih interpretacija (atribuiranje, skakanje na zaključak, potreba za zaokruženošću),
- **ToM** je oštećena i postoji podrška tezi da je stabilan trait marker šizofrenije
- **Afektivni činioci** su bitni u svim fazama stvaranja sumanutosti – kao osnova za anomalna iskustva, motivatori pristrasnih interpretacija, činioci održavanja sumanutosti

Inventar sumanutosti Petersove

- Da li vam stvari oko vas nekada deluju nestvarno, kao da je sve deo nekog eksperimenta?
- Da li ste nekad imali osećaj kao da vas neko prati?
- Da li ste ikada imali osećaj da se protiv vas kuje zavera?
- Da li ste ikada imali osećaj da vas neko ili nešto posmatra?
- Da li ste ikada imali osećaj da imate naročite sposobnosti ili moći?
- Da li ste ikada imali osećaj da u vašem životu postoji naročita svrha ili misija?
- Da li ste ikada osećali da postoji misteriozna sila koja dejstvuje zarad opšteg dobra? (koja radi za dobrobit čovečanstva?)
- Da li ste ikada osećali da ste posebno bliski sa bogom?
- Da li ste ikada osećali da električni uređaji kao na primer kompjuteri mogu da utiču na to što mislite?
- Da li se ikada osećate kao da vam se telo menja na neki neobičan način?
- Da li ikada osećate da imate više grehova od prosečnog čoveka?
- Da li ste ikada imali osećaj da vam je glava prazna, potpuno bez misli?
- Da li ste ikada osećali kao da vam utroba truli?
- Da li vam se ikada čini da su vam misli tako intenzivne da bi ih drugi ljudi mogli čuti?
- Da li se nekada osećate kao da vam ljudi mogu čitati misli